

BOEKBESPREKINGEN

Gebonden aan witheid: witte identiteiten en de onbedoelde (re)productie van racisme

Julian Schaap

Matthew W. Hughey (2012) *White Bound: Nationalists, Antiracists, and the Shared Meanings of Race*. Stanford: Stanford University Press. 304 pagina's, € 24,99, ISBN 9780804776950.

In sociologisch onderzoek naar ras en etniciteit heeft de laatste decennia een kentering plaatsgevonden waarbij afscheid is genomen van de strikte dichotomie van racisten tegenover niet-racisten. In plaats hiervan is de aandacht verschoven van expliciet racisme zoals dat van extreemrechtse groeperingen naar een focus op alledaags institutioneel racisme. In de Verenigde Staten heeft deze verschuiving geleid tot meer historische en sociologische aandacht voor 'witheid' als etno-rationale identiteit.¹ Doorgaans richt sociologisch onderzoek zich op etno-rationale minderheidsgroepen (Afro-Amerikanen, Latino's, Marokkanen enz.). Dit onderzoek mist echter een focus op de hegemoniale witte identiteit die vaak onbesproken blijft als dominante en genaturaliseerde norm in westerse maatschappijen (Brekhus 1998; Gallagher 2003). Er is ook een breed scala aan cultuursociologische literatuur verschenen waarin 'witte cultuur' in beeld wordt gebracht door deze te vergelijken met 'niet-witte cultuur'. Desondanks bestaat er een leemte van kennis wat betreft de potentiële interpretaties van witheid, in het bijzonder met betrekking tot witte mensen onderling. Om deze reden is Matthew Hugheys boek *White Bound: Nationalists, Antiracists, and the Shared Meaning of Race* (2012) een waardevolle toevoeging aan het opkomende veld van witheidstudies in de Verenigde Staten en daarbuiten.

Matthew Hughey – socioloog aan de Universiteit van Mississippi en expert op het gebied van etno-rationale ongelijkheid in de Verenigde Staten – zette voor het maken van dit boek twee aanzienlijke etnografische studies op poten. In ruim een jaar tijd verzamelde de auteur data bij twee schijnbaar verschillende organisaties die zich bezighouden met etno-rationale problematiek (nationalistisch-separatistisch *vis-a-vis* antiracistisch) en uitsluitend witte leden hebben. Dit deed hij door bij vergaderingen, samenkomsten, demonstraties en in de privésfeer van leden

1 Onderzoek naar etno-rationale verhoudingen is altijd onderhevig aan taalkundige en terminologische debatten, gezien de complexe en gevoelige aard van het onderwerp. In het Nederlands wordt doorgaans onderscheid gemaakt tussen blanke en zwarte mensen, terwijl er in het Engels wordt gesproken over *whites* en *non-whites*, met *blacks* als onderdeel hiervan (vgl. Tatum 1997: 15-17). Dit heeft geleid tot het onderzoeksgebied *whiteness studies*, wat in dit geval dus ook letterlijk wordt vertaald als 'witheidstudies'.

aanwezig te zijn. Daarnaast nam Hughey kwalitatieve diepte-interviews af bij leden (en mensen uit hun directe omgeving) en verzamelde en analyseerde hij alle digitale en fysieke media die de organisaties gebruikten en/of produceerden ten tijde van zijn veldwerk. Hoewel de auteur niet veel uit de doeken doet over de selectie van deze organisaties, geeft hij aan dat het problematisch was om een wit-nationalistische groep te vinden die openstond voor een onderzoeker. Een uitgebreide methodologische toelichting met daarbij veel aandacht voor het trianguleren van zijn kwalitatieve data en verdere uitleg over veelgebruikte theoretische concepten, zijn bijgevoegd als bijlage van het boek.

Hughey heeft twee verschillende 'witte' organisaties bestudeerd die beide landelijk tussen de vijf- en achthonderd leden hebben en gesitueerd zijn aan de oostkust van de Verenigde Staten. Zijn doel was om in beeld te brengen hoe verschillende interpretaties en geïdealiseerde vormen van witheid van betekenis worden voorzien door witte mensen die actief bezig zijn met de constructie van deze identiteit. Daarbij was het van belang om enerzijds een vergelijking tussen witte mensen onderling te maken en anderzijds te laten zien dat witheid lang niet altijd een maatschappelijk 'onzichtbare' etno-rationale categorie is – zoals vaak verondersteld in onderzoek naar witheid (vgl. Doane 1997; Frankenberg 1993; Lewis 2004).

Aan de ene kant onderzocht Hughey de leden van *National Equality for All* (NEA) (gefingerde naam), waarin onder het mom van wit-separatisme wordt gestreden tegen de multiculturele maatschappij, die in hun ogen een hopeloos mislukt project is. Leidraad in hun ideologische vorming is positieve discriminatie, wat wordt gezien als oorzaak van 'omgekeerd' racisme tegen witte mensen in de Verenigde Staten. Volgens NEA een onhoudbare situatie, die slechts opgelost kan worden door volledige segregatie teweeg te brengen op basis van etno-rationale classificaties. Het is niet zo dat de organisatie een primair racistische boodschap propageert: niet-witte mensen zijn gelijk aan witte mensen, maar dienen niet naar multiculturele maatstaven gemengd samen te leven. Vanzelfsprekend is het juist deze stellingname die het vaakst van buitenaf (en naar blijkt ook van binnenuit) onder vuur ligt. Aan de andere kant vond Hughey toegang tot *Whites for Racial Justice* (WRJ), een geheel 'witte' actiegroep die racisme tracht te bestrijden door continu te reflecteren op de eigen witte identiteit en de daarbij behorende gevolgen voor alledaagse sociale ongelijkheid. De leden zijn zich naar eigen zeggen bewust van hun witte voorrechten in een maatschappij waar witheid sociaal en cultureel dominant is en zien dit als een aangeboren belemmering in plaats van reden tot gevoelens van superioriteit tegenover niet-witte bevolkingsgroepen.

Wat de studie van Hughey uniek maakt, is dat hij door de vergelijking van twee (ogenschijnlijk) tegenstrijdige organisaties aantoont hoe er een verscheidenheid aan potentiële witte identiteiten bestaat in plaats van één essentialistische identiteit. Hoewel dit vanzelfsprekend lijkt, wordt in veel literatuur over ras en etniciteit nauwelijks expliciet gemaakt hoe witte mensen betekenis geven aan hun raciale achtergrond en wordt er impliciet uitgegaan van een homogene witte identiteit. Daarbij is het verrassend dat de leden van beide organisaties veelal dezelfde strategieën inzetten om betekenis te geven aan hun etno-rationale achtergrond. De geïdealiseerde witte identiteiten die bij zowel de NEA als de WRJ gelden, hebben dus (veel) meer met elkaar gemeen dan van tevoren gedacht. De tegenstellingen,

die er natuurlijk ook zijn, openbaren zich vooral in de manier hoe deze identiteiten worden ingezet: nationalistisch-separatistisch of antiracistisch. Hoe dit uitpakt voor de twee groepen demonstreert Hughey aan de hand van een aantal kernmechanismes: (1) relationele identiteitsconstructies en essentialisme, (2) positieve discriminatie en slachtofferschap, (3) culturele consumptie, en (4) paternalisme en genderongelijkheid.

Ten eerste construeren groepsleden een geïdealiseerde witte identiteit, gebaseerd op contrasten met een essentialistisch beeld van niet-witte (lees: zwarte) personen. De nationalistisch-separatistische NEA vormt deze identiteit rond ideeën die wortelen in zowel raciale eugenetica als processen van 'otherness', waarin postkoloniale denkbeelden van niet-witte mensen als barbaars, dierlijk en hyperseksueel sterk naar voren komen. De antiracistische WRJ daarentegen, produceert een vergelijkbare identiteit maar dan gebaseerd op postkoloniale denkbeelden waarin wordt gesteld dat niet-witte mensen hulp nodig hebben en niet voor zichzelf op kunnen komen: een herinterpretatie van Rudyard Kiplings 'white man's burden'. Discriminatie wordt op deze manier onreflexief gereproduceerd via de onderliggende redenering dat niet-witte mensen minder capabel zijn dan witte mensen. Vanzelfsprekend zijn er grote verschillen tussen hoe dit wordt uitgedragen door de leden van de twee groepen, maar verrassend is dat in essentie de geproduceerde vormen van witheid vrijwel identiek blijken te zijn. Zoals een lid van de anti-racistische WRJ het informatief weet te zeggen: "The fact is that many fears by whites are realistic because of how we have treated blacks. If people are treated terribly, they will become terrible" (p. 76).

Ten tweede richt Hughey zich op positieve discriminatie en 'affirmative action': het Amerikaanse beleid om sociale ongelijkheid te bestrijden. De redenering, die ook in het Nederlandse debat over allochtonen/autochtonen vaak wordt gehoord, is als volgt: sinds het strafbaar stellen van discriminatie is racisme verdwenen waardoor individuen in westerse neoliberale samenlevingen verantwoordelijk zijn voor hun eigen succes, ongeacht huidskleur, afkomst en/of geslacht. Dit zou hebben geleid tot een algemeen geldende ideologie van 'kleurenblindheid' (Bonilla-Silva 2010), waarmee wordt bedoeld dat mensen en instituten blind zijn voor etno-raciale verschillen. Volgens leden van de NEA is positieve discriminatie in strijd met deze ideologie, aangezien hierdoor niet-witte mensen bij gelijke omstandigheden worden verkozen boven witte mensen. Het voorbeeld van de sollicitatie waarbij een zwarte kandidaat wordt aangesteld in plaats van de beter gekwalificeerde witte kandidaat, wordt door aanhangers van deze ideologie veelvuldig gebruikt (Bonilla-Silva et al. 2004). Positieve discriminatie leidt tot gevoelens van slachtofferschap onder witte mensen, die dit interpreteren als een uitwas van de multiculturele samenleving en 'omgekeerd' racisme: 'kleurenblind racisme' (Bonilla-Silva 2010). Het is interessant dat Hughey ditzelfde proces heeft aangetroffen bij zowel het creëren van een wit-nationalistische identiteit (NEA) als een wit-antiracistische identiteit (WRJ). Hoewel gevoelens van het hiervoor genoemde slachtofferschap te verwachten zijn bij de NEA, blijken leden van de WRJ zichzelf als slachtoffers te zien van de witte voorrechten die zij dagelijks bevechten. Beide groepen lijken te strijden om het meest legitieme slachtofferschap en beide ageren tegen politieke correctheid (inclusief kleurenblindheid),

omdat dit beperkend werkt voor wat er wel en niet gezegd kan worden over ras en etniciteit. Wit slachtofferschap ten gevolge van multiculturele ideologieën is al goed in kaart gebracht in verschillende uitgebreide studies (bijv. Bonilla-Silva 2004, 2010; Frankenberg 1993; Roediger 1996). Echter, de vergelijkbare interpretaties van wit slachtofferschap die bestaan binnen zowel de NEA als de WRJ zijn opmerkelijk en doen licht schijnen op de alledaagse (re)productie van witheid.

Ten derde blijkt ook binnen culturele consumptie wit slachtofferschap een substantiële rol te spelen. Culturele producten worden doorgaans toegeschreven aan bepaalde etno-rationale groepen (bijv. heavy metal is wit, rap is zwart). Deze associaties leiden tot ideeën over de authenticiteit van producenten van culturele producten. Geïnspireerd op Bourdieus cultureel kapitaal introduceert Hughey het concept 'kleurkapitaal' (*color capital*), waarmee hij doelt op het gevoel van inherente authenticiteit dat ten grondslag ligt aan culturele producten die als niet-wit zijn gemarkeerd. Zo wordt bijvoorbeeld soulmuziek slechts authentiek bevonden wanneer het door zwarte artiesten is gemaakt. Genres zoals rap, R&B, jazz en soul – die volgens beide groepen gekenmerkt zouden worden door een gevoel van exotisme, bezieling, seksualiteit en lichamelijkeheid – liggen te ver van de witte identiteit vandaan om volledig toe te eigenen en dus kleurkapitaal aan te ontfemen. Daarnaast blijken witte respondenten een sterk gevoel van culturele achterstand te ervaren (*white debt*) tegenover het grote aantal niet-witte culturele producten. Het structureel missen van een duidelijke culturele witte identiteit leidt ertoe dat zowel leden van de NEA als de WRJ zich kleurkapitaal eigen willen maken om dit ondervonden culturele gat op te vullen. Leden van de eerste groep zijn veelal ambivalent richting niet-witte cultuur (wat het begrijpen van de organisatie voor de lezer soms erg moeilijk maakt), terwijl leden van de WRJ zwarte cultuur verkiezen boven witte cultuur. Grotendeels lijkt de fascinatie voor niet-witte culturele producten wederom het gevolg van een neokoloniale visie op niet-witte cultuur als exotisch en bijzonder. Vreemd is dat er door Hugheys respondenten weinig wordt gesproken over de massale afwezigheid van niet-witte mensen als producenten van bepaalde culturele producten (films, klassieke muziek, pop-/rockmuziek, theater, dans enz.). Zelf wijst de auteur helaas ook niet op deze nogal paradoxale interpretatie van witte culturele achterstand. Bovendien is de waarde van kleurkapitaal discutabel, gezien het gemak waarmee witte mensen zich in het heden en het verleden niet-witte muziekstromingen zoals rock (zie bijv. Taylor 1997) en hiphop (zie bijv. Bennett 1999) hebben toegeëigend en blijkbaar zwartheid (oftewel kleurkapitaal) elimineren als noodzakelijk element voor de ervaren authenticiteit van muziek.

Ten vierde blijkt ook de genderdynamiek binnen de groepen fundamenteel voor de productie van een paternalistische witte identiteit. Hierbij is de reproductie van witheid en masculiniteit in veel gevallen gelijkgeschakeld. Vooral binnen het nationalistisch-separatistische denkbeeld geldt het idee van de witte man als beschermheer van de witte vrouw, wat door vrouwelijke groepsleden en familieleden sterk geïnternaliseerd lijkt te zijn: 'My dad has always told me what is right and wrong... He has always helped keep a lot of the black guys away' (p. 131). Wederom blijkt eenzelfde logica te gelden bij de antiracisten, waar niet-witte vrouwen worden geobjectieerd en geseksualiseerd doordat ook hier een koloni-

aal idee wordt hooggehouden waarbij 'brown women from brown men' (p. 133) gered dienen te worden door witte (niet-barbaarse maar geciviliseerde) mensen. Dergelijke racistische projecties – hoewel vaak goed bedoeld – blijken volgens Hughey fundamenteel voor de reproductie van structurele etno-rationale ongelijkheid dan strikt racistisch paternalisme (witte vrouwen redden van niet-witte mannen), zoals dat wordt aangehangen door de leden van de NEA. Eenzelfde neokoloniale gedachtegang voor zowel de nationalistes als de antiracistes leidt ertoe dat beiden het idee hebben beter te weten wat goed is voor niet-witte mensen, dan zij zelf.

Een kritisch betoog vormt het sluitstuk van Hugheys studie, waarin zijn gedachten, oordelen en politiek-sociale doelen over witheid naar voren komen. Het is verstandig geweest dit tot een apart hoofdstuk te bewaren, aangezien veel studies naar etno-rationale verhoudingen bijzonder normatief kunnen zijn. Gezien het feit dat Hughey de WRJ (een antiracistische organisatie met de allerbeste bedoelingen vanuit een links progressief denkbeeld) het vuur aan de schenen heeft gelegd door ze te vergelijken met een (min of meer expliciet) racistische organisatie, zou het zeer problematisch zijn geweest als hij ondertussen ook nog zijn oordeel hierover zou vellen. Daarbij blijkt ook uit zijn studie hoe moeilijk het is om dagelijks 'het goede te doen' wat betreft structurele discriminatie. De hierop volgende reflectie op de methodologie en de problemen die Hughey tegenkwam tijdens het doen van de etnografische studies (bovenal zijn kafkaëske ervaringen met strenge Amerikaanse ethische commissies), zijn bijzonder waardevol voor zowel beginnende als gevorderde onderzoekers binnen dit veld.

Ook in Nederland geeft de jaarlijks terugkerende discussie over het behoud van Zwarte Piet blijk van hoezeer ras en etniciteit nog steeds een rol hebben in het dagelijks leven van veel Nederlanders, ondanks het algemeen geldende idee dat racisme is uitgebannen. Het is daarom van belang te bedenken dat *White Bound* zich vooral richt tot een Amerikaans publiek, waar etno-rationale contrasten altijd meer aan de oppervlakte hebben gelegen dan in Nederland en veel andere Europese landen. Dit blijkt niet in de laatste plaats uit de terminologie die wordt gehanteerd in literatuur over het onderwerp, waar de Nederlandse taal vaak tekortschiet wat betreft vertalingsmogelijkheden. Dit zijn conceptuele problemen die bij de horens gevat dienen te worden door sociologen die zich bezighouden met ras en etniciteit, zeker gezien de toenemende globalisering en Amerikanisering van het debat en discours.

Matthew Hughey toont in *White Bound* het onverwachte aan: twee ogenschijnlijk tegengestelde organisaties van witte nationalistisch-separatisten en witte antiracistes blijken een gezamenlijke noemer te hebben: de constructie van hun witheid. 'Gebonden' door hun witheid delen zij gevoelens van voorrecht, hegemonie en culturele achterstand, maar zetten dit in hun ideologieën en bijbehorende maatschappelijke strijd totaal verschillend in. Een van de grote ongewenste gevolgen hiervan – althans vanuit het zichtpunt van de WRJ – is dat beide groepen structurele ongelijkheid op basis van etno-rationale verschillen in stand houden door de (re)productie van een witte identiteit. Doordat er nog steeds een aanzienlijk tekort is aan kennis over de constructie van deze identiteit, is Hugheys studie meer dan welkom.

Literatuur

- Bennett, A. (1999) Rappin' on the Tyne: White hip hop culture in Northeast England – an ethnographic study. *The Sociological Review*, 47(1): 1-24.
- Bonilla-Silva, E. (2010 [2003]) *Racism without racists: Color-blind racism & racial inequality in contemporary America*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Bonilla-Silva, E., A. Lewis en D.G. Embrick (2004) 'I did not get that job because of a black man...' The story lines and testimonies of color-blind racism. *Sociological Forum*, 19(4): 555-581.
- Brekhus, W. (1998) A sociology of the unmarked: Redirecting our focus. *Sociological Theory*, 16(1): 34-51.
- Doane, A.W. (1997) Dominant group ethnic identity in the United States: The role of 'hidden' ethnicity in intergroup relations. *The Sociological Quarterly*, 28(3): 375-397.
- Frankenberg, R. (1993) *White women, race matters: The social construction of whiteness*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gallagher, C.A. (2003) White reconstruction in the university. In: M.S. Kimmel en A.L. Ferber (red.) *Privilege: A reader*. Colorado: Westview Press, 299-318.
- Lewis, A.E. (2004) 'What group?' Studying whites and whiteness in an era of 'color-blindness'. *Sociological Theory*, 22(4): 623-646.
- Roediger, D.R. (1996) *The wages of whiteness: Race and the making of the American working class*. New York: Verso.
- Tatum, B.D. (1997) *'Why Are All The Black Kids Sitting Together in the Cafeteria?': A Psychologist Explains the Development of Racial Identity*. New York: Basic Books.
- Taylor, P.C. (1997) Funky white boys and honorary soul sisters. *Michigan Quarterly Review*, 36(2): 320-331.